

Nicolae Iorga și istoria românească

Doamnelor și Domnilor,

Oricât de ingrată ar fi însărcinarea ce mi s'a dat, ca să vorbesc despre „*Nicolae Iorga și Istoria românească*” și anume să atac acest nesfârșit câmp de activitate, atât în estensiune cât și în adâncime, atunci când pentru aceasta nu-mi stau la dispoziție decât puține minute strict limitate de un program cuprinzător, nu mă pot totuși sustrage de sub vraja momentului și de sub dorința de a înfățișa măcar în accente modeste și în chip de tot sumar, baza pe care s'a construit acel minunat și puternic suflet, devenit suflet a Neamului.

Universala genialitate căreia i-au fost strâmți pereții unei săli de cursuri, și cadrele unei specialități, a îmbrățișat toate manifestările sufletești ale Neamului nostru, dând în toate, directive și consfințindu-le pe toate prin neprețutata Sa muncă constructivă.

Sufletul mare alui Nicolae Iorga planează astăzi asupra unui neam întreg pe care El l-a pus în valoare, ca educator, ca animator, ca pregătitorul și susținătorul conștiinței naționale, ca om politic, însfârșit ca unul ce mai clar a înțeles tendințele și destinele Neamului nostru.

Întreaga sa activitate decurge în mod firesc și ca o consecință directă, din cea mai accentuată calitate a marelui Dascăl, din acea nescutită bogăție de știință pe care și-a însușit-o cu sete de inițiat *Nicolae Iorga, istoricul*.

Natura l-a înzestrat cu însușiri excepționale și cu o nesămuită putere și dragoste de muncă, căci numai așa a putut realiza acea uriașă producție istorică prin care, încheind epoca istoriografiei romantice la noi, a deschis larg drumul nouilor cercetări în toate domeniile trecutului și lărgite în Europa întreagă, construind dânsul adevăratul schelet al Istoriografiei românești și îmbrăcându-l rând pe rând cu cele mai plastice forme de anatomie ale adevăratului trup al Neamului..

Numai un *istoric* N. Iorga a putut să ne dea acea exuberantă rodnicie prin care a fixat pentru totdeauna ființa Neamului românesc, și numai un *istoric* Iorga a putut întrezări atât de clar destinele Neamului său și a putut lupta pentru ele cu atâta îndârjire, dar și cu atât optimism și încredere.

Căci este primul între istoricii români și unul dintre cei dintâi din lumea întreagă, pentru care un document scris, un monument de artă, un fragment literar n'a fost simplu prilej de rece disecare de savant, ci Dânsul a căutat prin intuiția sa ge-

nială să reconstruiască ambianța respectivă și să remodeleze îndcosebi *sufletul* care a creiat un oarecare crâmpiei de istoric. Știința istoriei la Nicolae Iorga nu este o înșiruire seacă de date, ce rămâne literă moartă oricât ar fi de meșteșugit alcătuită, ci uriașele cunoștințe apropiate nouă prin *umanitatea* marelui său suflet, devin izvor de vii îndemnuri pentru prezent și viitor, de generatoare de atitudini, cu un cuvânt: un îndreptar activ nu numai al specialiștilor — căci nu pentru aceștia lucrează dl Iorga — ci al întregului Neam.

A înșira operele scrise de Nicolae Iorga? Numai cetirca titlurilor ar necesita timpul unei conferințe, și ce folos? Nenumăratele Sale scrieri ar copleși pe oricine prin cantitatea extraordinară, dar amintirea titlurilor n'ar avea darul de a lumina concepția gigantică și universală îmbrățișare în care acest neîntrecut maestru a știut să strângă o lume dispărută.

Voi căuta deci să amintesc foarte pe scurt doar concepția istorică alui Nicolae Iorga.

Mijloacele: Adversar declarat al istoricilor romantici în frunte cu Hașdeu, Nicolae Iorga creiază istoriografia românească ajutat fiind de cele mai moderne mijloace de investigație: cunoașterea adâncă a limbilor clasice și a limbilor Evului mediu, pe care le știe urmări în diferitele lor faze istorice, precum și cunoscător al multor limbi moderne, Nicolae Iorga supune orice știre sau document unei critici severe și după o metodă de incadrare din cele mai moderne. Rezultatul istoric nu-l detrage numai din documente directe, ci din diferite izvoare cari poate altora ar fi repugnat ca ceva ce nu-i aparține istoricului propriu zis. Astfel Nicolae Iorga știe să ne dea afară de o istorie a Românilor, scrisă pe bază de documente, alta, cristalizată din amorfele însemnări ale unor călători, astfel o parte din această istorie o găsește în însemnările unor comercianți, în scrisorile familiilor vechi, în însemnările unor ambasadori; la fel istoria bisericii și a culturii românești o deduce din imensa colecție de modeste inscripții bisericesti.

Un principiu l-a călăuzit în întreaga activitate de până acum pe acest mare dascăl și anume că *un popor trăiește prin cultura sa*. Și atunci din imensele documente pe care le-a adunat cutrecerând Europa întreagă și scotocind toate arhivele publice și cele particulare ce prezintau un interes mai pronunțat, a căutat să dea ceace reprezintă eterna valoare pentru noi: *starea culturală a poporului român*; și la fel din monumentele de cultură și artă ale țării a știut să cetească epoci și evenimente și a făcut din mărturie culturală — *istorie*.

Activitatea lui Nicolae Iorga ca istoric cuprinde două mari capitoare: Istoria Universală și Istoria Românilor.

În aproape o sută de scrieri se ocupă de istoria diferitelor Națiuni europene începând dela Anglia și terminând cu Arme-

nia; între aceste lucrări primează Istoria Universală, iar Istoria Imperiului Otoman este cea mai de valoare dintre nenumăratele lucrări ce le-au scris cei mai de seamă istorici ai Europei.

Istoria Românilor este toată cuprinsă în nenumăratele sale scrieri, nu povestită în continuitatea unei serii de volume, ci împrăștiată în atâtea volume și broșuri de critică sau istoric propriuzisă, tot atâtea zvăcniri ale genialului savant, în care pulsează nemărginita sa dragoste pentru tot ce-i românesc, căci știe să stoarcă din cea mai neînsemnată știre, cele mai edificatoare învățăminte.

Istoria Românilor în diferite ediții străine, istoria bisericii românești — sinteză construită afară de documentele propriu zise, indeosebi din mărturiile monumentelor arhitectonice și epigrafice — istoria literaturii, istoria artelor, universală și românească, a comerțului, călătoriile străinilor în Țările românești și stările sociale, culturale și politice ce se desprind din acestea, relațiile Țărilor Românești cu Statele Europene și atâtea alte probleme ce au pasionat pe neobositul cărturar, formează tot atâtea părți din minunatul mozaic, în care N. Iorga a încheșat întreaga viață a Neamului său.

Dar nu s'a oprit numai aci. Înțelegând să dea o îndrumare activă științei ce în chip atât de strălucit o reprezintă în lumea întreagă, a creiat din entuziasmul său constructiv acele mijloace de popularizare a culturii românești, ce la noi în țară sunt cunoscute sub numirile de Institutul de Istorie, Liga culturală și Vălenii de Munte, iar pentru lărgirea orizontului istoric a înființat în străinătate Academiiile dela Fontainay aux Roses și Veneția și în parte și pe cea din Roma, menită să străbată până la capăt acele căi pe care Nicolae Iorga le-a indicat atât de hotărât și de distins.

Cu atari calități de suflet și neobișnuită putere de muncă era natural ca Nicolae Iorga să coboară în viața contemporană fixându-se ca un indicator la răspântie.

Coborirea în arenă a istoricului se impune — după d-l Iorga — mai cu seamă „într'o societate încă nefixată și căzută prea repede din ușorul entuziasm al începuturilor în căutarea pătimășă a mulțumirilor materiale ale vieții“. În cazul acesta — zice d-l Iorga — „istoricul e dator a fi un amintitor neobosit al tradiției naționale, un mărturisitor al unității neamului peste hotare politice și de clase, un predicator al solidarității de rasă și un descoperitor de ideale spre care cel dintâiu trebuie să meargă, dând tineretului ce vine după noi exemplul“. ¹⁾

Iată crezul istoricului Nicolae Iorga, dela care nu s'a abătut niciodată, iată acea neînduplecată concepție științifică pusă atât de admirabil în serviciul viu al Neamului său, de către cel mai înflăcărat slujitor al adevăratei culturii românești.

I. Miloia

---

¹⁾ Șt. Mețeg: Activitatea istorică a prof. Nicolae Iorga.